

SUOMALAISTEN JOUKKOJEN KÄYTTÖSUUNNITELMAT v. 1941

K. J. Mikola

A. Suunnitelmat aivoissa ja paperilla

Suomalaiseen esikuntapalveluun näyttää kuuluvan se, ettei komentajan ja operatiivisten osastojen aivoissa syntyviä — tai niissä hiljalleen hautuvia — suunnitelmia ja tilanteenarvosteluja aika ajoin kiteytetä kirjalliseen asuun. Talvi- ja jatkosodan aikaisista arkistoista löytyy vain muutamia sotapäiväkirjan liitteinä tai itsenäisinä asiakirjoina arkistoon merkittyjä johdon itselleen laatimia ”väliaikaisraportteja”, jollaisina edellä mainittuja voidaan pitää. Tällaisten laatiminen olisi ajankohtaisessa esikuntatyöskentelyssä hyödyllistä. Tällainen ajatustyönä ”hautuvan” suunnitelman selkeään muotoon kiteyttäminen olisi ikäänkuin näiden ajatusten tarkistusta. Sellaiset kirjalliset suunnitelmat olisivat myös varsin hyödyllisiä toiminnan myöhempää arviointia ja tulevien komentajien kouluttamista ajatellen.

Sotiemme tutkija joutuu usein etsimään komentajan suunnitelmaa — tai suunnittelua — toimenpiteiden perusteella. Lähellä on tällöin toisinaan sellainenkin ajatus, ettei komentajalla ole selvää suunnitelmaa ollutkaan, vaan hän on improvi-soinut liukuvaa suunnitelmaansa juoksevan tilanteen mukaan. Tällainen vähemmän suositeltava tapa, jolloin ”suunnitelma” laahautuu tilanteen talutuksessa, kuvastaa heikkoa johtajaa. Sellainen ei tosin useinkaan ole syynä suunnitelman puuttumiseen asiakirjana. Syynä on pikemminkin suomalaisille ominainen eräänlainen henkinen mukavuudenrakkautta, joka verhotaan mielellään haluun ”olla tärkeilemättä”. Onhan myös niin, ettei vilkkaan toiminnan ja alati muuttuvien tilanteiden

vallitessa ole aikaa eikä syytäkään kiteyttää suunnitelmaa paperille vaikka perusnäkemys tehtävästä ja tavoite olisivatkin jatkuvasti kirkkaina aivoissa ja näin toimintaa ohjaamassa.

Toisin on rauhan aikana, jolloin on varauduttava erilaisiin joukkojen keskityksiin ja alkuryhmyksiin, tai asemasodan oloissa, jolloin tulisi olla valmiit ja alaistenkin tuntemat suunnitelmat mahdollisesti rajustikin alkavan toiminnan varalta. Vastuunsa tuntevan operatiivisen johdon tulisi laatia selkeät suunnitelmat kirjallisina siltäkin varalta, että yllättäen joudutaan henkilövaihdoksiin. Sama pitää paikkansa, jos itse ajatellaan hyökkäystä. Valmisteltu hyökkäys käsittää sinällään jo niin monta yhteen sovitettavaa tekijää, että ne olisi jo laatijan itsensäkin takia koottava kirjalliseen asuun laadituksi suunnitelmaksi. Tämä voi olla myös käskyn muotoon laadittu. Usein niin asemapuolustuksen kuin valmistellun hyökkäyksenkin suunnitelman näkyvä muoto on juuri yleiskäskey, joka on yleensä huollon, viestipalvelun ym. erikoismääräyksin täydennetty.

Ensimmäinen yhtenäinen maavoimien toimintasuunnitelma talvisodan jälkeen on juuri tällainen erikoismääräyksin täydennetty yleiskäskey.

B. Väli rauhanajan perussuunnitelma

Moskovan rauha alueluovutuksineen ja niistä johtuvine väestönmuuttoineen oli muuttanut niin paljon myös puolustusvoimamme aluejärjestöorganisaation oloja, ettei rauhan palauduttua voitu palata vuoden 1939 organisaatioon reservien valvonnassa eikä alueorganisaation perustamistehtävissä sen enempää kuin keskityssuunnitelmissakaan. Näin jouduttiin tavallaan organisaatiottomaan välitilaan, jota koetettiin voittaa siten, että aseissa olevien sodan ajan organisaation mukaisten maavoimien joukkojen johtoportaanaksi 16. 3. 40 määrätty Maavoimien Esikunta sai tehtäväkseen toimivan puolustuksen suunnittelun pitäen silmällä tulevaa puolustusvoii-

main uudelleen organisointia. Päämaja, syyskuusta 1940 alkaen Puolustusvoimain Pääesikunta (Pv.PE), valmisteli vastaavasti alueorganisaation uusintaa ja koko puolustusvoimain uudelleen organisointia. Uutta valmisteltiin näin aseissa olevan vanhan organisaation suojassa.

Maavoimien komentaja kenr.lutn. E. Heinrichs antoi toukokuun 18. p:nä 1940 yleiskäskyn (Maav. kirj. N:o 1200/III/11b/18. 5. 1940), jossa uudelle rajalle ryhmitetyille joukoille — ja myös taempana Ylipäällikön reserveille — osoitettiin tehtävät. Tämä 17 eri kohtaa sisältävä ja 11 liitteellä, joista osa käsittelee tulevia toimintaohjeita ja arviointeja vihollisen toiminoista, täydennetty käsky on varsin mielenkiintoinen asiakirja. Sen laatija on ensisijassa Maav.E:n esikuntapäällikkö, yksityiskohtiin menevään esikuntatyöskentelyyn syventyvä eversti K. A. Tapola. Vanhana taktiikan opettajana hän on huolehtinut käskyn muodollisesta täydellisyydestä sellaisella tarkkuudella, että käskystä on luettavissa sekä varsinainen puolustustaistelun suoritusidea että suunnittelu aseman kehittämiseksi pitkällä tähtäimellä.

Kyseessä oli varsin yksiselitteinen puolustus suunnitelma, jota voi sanoa jopa hengeltäänkin defensiiviseksi. Joukkojen ryhmitys oli melko tasainen pitkin koko rintamaa, tietysti hieman tiheämpi eteläisellä rantamaalla kuin Saimaan järviolueella tai Pohjois-Suomessa. Puolustustaistelu tuli käydä eteläisellä rantamaalla pääasemaan tukeutuvana torjuntana, Sisä-Suomen kohdalla järvikapeikkoihin tukeutuvana sitkeänä puolustuksena, jolloin keventävät iskut asemaan työntyvän hyökkääjän sivustoihin tulisivat kyseeseen, ja Pohjois-Suomessa taisteluina erilliset tiesuunnat tukkeavissa puolustuskeskuksissa.

Puolustus aseman varustamisessa tuli pääpaino kiinnittää aluksi n. 5—10 km syvän pääaseman rakentamiseen ja vasta toisessa sijassa tämän edessä oleviin viivytyksasemiin. Joukkojen ryhmitys oli niinkään varsin pääasemavoittoinen. Reserviä oli suhteellisen vähän. Ohjeet linnoitus- ja tietöistä, viestiverkon rakentamisesta ja tarvikeporrastuksesta antavat niinkään kuvan tiettyyn asemaan nojaavasta jäykästä puolustuk-

sesta, vaikka toimintaohjeissa mainitaankin armeijakunnille erinäisiä tavoitteita rintaman etupuolelta mahdollisen oman aktiivisuuden varalta. Tuntuu kuin nämä omasta aktiivisuudesta muistuttavat tavoitteet (maastokohdat) olisivat toimintaohjeissa enemmän koulumaisina muistutuksina siitä, ettei puolustajakaan saa painua passiivisuuteen kuin konkreettisesta toimintaan varautumisesta. Ja vaikka tästäkin olisi ollut kyse, oli kyseessä sittenkin vain puolustus sillä mainitut ”hyökkäyskohteet” olivat armeijakuntapuitteissa puolustusasemaa taktillisesti parantavia lähitavoitteita. Samalla on muistettava, että tämä puolustus suunnitelma oli muodollisesta perusteellisyydestä huolimatta sikäli tilapäinen, että aseman miehittäjäasiassa kotiuttamistaan odottava talvisodan ajan armeija.

Kesään tultaessa kotiuttamisia jatkettiin ja näin aseissa olevan voiman määrä pieneni niin, että maavoimien vahvuus laski kesäkuussa 1940 noin 150.000 mieheen ja kun elokuussa sodan ajan divisioonakokoonpanosta siirryttiin uudelleen organisoitun rauhan ajan maavoimien prikaatikokoonpanoon, putosi vahvuus vuosien 1940/41 vaihteeseen mennessä noin 80.000 mieheen. Vastaava supistuminen ei sikäli heikentänyt puolustusvalmiutta, että aseman rakenteellinen valmeus ja lujuus oli kehittynyt tarmokkaan linnoitustoiminnan ansiosta, ja tähän mennessä oli jo ennätetty rajaseudun reserviläisistä suunnitella tietty puolustusaseman runkomiehityksen täydennys.

Marraskuussa voitiin lkp-suunnittelussa perustaa laskelmat jo syyskuussa käsketyin mukaiselle ja nyt jo toteuttamisasteelle saatetun uusitun suunnitelman pohjalle. Maa jaettiin 24. 1. 1941 annetulla asetuksella 16 sotilasläänin, joiden alaisena oli 34 sk-piiriä (asetus sk-järjestön uudelleen organisoinnista 28. 2. 41). Näille vahvistettiin nyt sodan ajan puolustusvoimien uudet perustamistehtävät. Maavoimiin tuli tämän perusteella kuulumaan 16 divisioonaa, 2 jääkäri- ja 1 ratsuväkiprikaati ja 2 erillistä jv.rykmenttiä sekä ylijohdon joukkoina m.m. 3 sissipataljoonaa, 3 järeää, 10 raskasta ja 3 kevyttä patteristoa sekä 3 pioneeri- ja 5 viestipataljoonaa.

Samoihin aikoihin vahvistettiin jo kesästä 1940 käskyteitse toteutettu rauhan ajan puolustusvoimain kokoonpano. Näin saatettiin puolustussuunnitelma pohjata selkeästi aseissa olevan ra. armeijan ja reservistä kutsuttavan sa. armeijan määrävahvuuksien, kokoonpanon, valmeuden ja toimintaedellytysten mukaisesti. Kaakkoiselle ja itäiselle rajaseudulle ryhmitetyllä ra. maavoimien pääosalla — 12 prikaatia 5 armeijakuntana — oli suojajoukkotehtävänä linnoitettuun asemaan tukeutuva puolustus. Kolmastoista maavoimien prikaati sai saman tehtävänä merivoimille alistettuna Hangon vuokra-alueen rajalla. Rauhan ajan puolustuksen reserveinä olivat jääkäri- ja ratsuväkiprikaatit Kouvolan ja Lappeenrannan suunnissa. Näin voidaan puolustuksen painopisteen sanoa olleen uhanalaisimmaksi arvioidulla eteläisellä rintamaalla.

Lkp:ssä koottavan sodan ajan armeijan käyttösuunnitelma vastasi melko tarkoin edellistä. 16 divisioonasta suunniteltiin 12 keskitettäväksi samaan pääasemaan, missä 12 prikaatia olivat ra. valmeudessa. Armeijakuntajakokin tulisi olemaan sama. Aseman miehitystiheys oli ottaen huomioon taktillisten, ja operatiivistenkin, tekijäin vaikutuksen suhteelliseen miehitystiheyteen lineaarinen. Eteläisen rantamaan osalle tuli 5, Sisä-Suomen järviolueen osalle 2, Karjalan rintaman osalle 3 ja Pohjois-Suomen (Lappi ml.) osalle 2 divisioonaa. Divisioonien puolustuskaistat tulivat tällöin olemaan etelässä 20, keskellä 50 ja Karjalassa 70 km. Pohjois-Suomessa (Kuhmosta alkaen) ei ollut yhtenäistä rintamaa, vaan täällä olevan 2 divisioonan puolustus oli suunniteltu tiettyihin vastarintakeskuksiin ja tukikohtiin keskittyväksi. Hangon rajalle suunniteltiin keskitettäväksi yksi divisioona.

Tämän suunnitelman puolustuksellinen luonne tulee vielä selymmäksi, kun otetaan huomioon, että edellä mainitut puolustusasemaan sidottavat 13 divisioonaa saivat noin neljänneksen vahvuudesta kaaderista, kaistallaan olevasta rauhan ajan varusmiesprikaatista, kun taas reserviksi varatut 3 divisioonaa olivat laadultaan edellisiä heikompia sikäli, että he olivat kokonaan reservistä muodostettavia eikä niihin kuulunut raskasta

patteristoa, kuten pääaseman divisiooniin (Lapin divisioonat pl). Näille kolmen läntisimmän sotilasläänin (Lounais-Suomen, Satakunnan ja Vaasan sotilasläänit) perustamalle divisioonalle ei alkusuunnitelmassa määrätty keskittämisaluetta. Ne siis jäisivät aluksi perustamispaikoilleen, mistä ne — etäällä rajasta — voitaisiin melko joustavasti ohjata tilanteen mukaan puolustuksen vahventamiseksi. Suunnitelman henki ja sen mukainen tehtävienanto oli siis edelleen selvästi puolustuksellinen, koskapa iskukyvyltään heikoimmat joukot on varattu reserviksi. Vain kaksi pientä iskukykyistä yhtymää, ratsuväki- ja kaaderin jääkäriprikaati jätettiin suunnitelmassa vapaiksi. Ne olivat edelleen uhanalaisimman suunnan takana valmiina liikuntakykyisenä reservinä. Salpausselän suunnallaan valmeuden tuli olla suurin, sillä siellä oli puolustuksella vähiten liikkumatilaa. Rauhan aikana valmiina oleva, iskukykyinen reservi oli täällä puolustukselle tarpeen. Pohjoisemmaksi suunniteltiin Maaselän sotilasläänissä perustettavaa 2. JääkPr:ia liikkuvaksi reserviksi.

C. Aktiivisuutta tutkitaan

Edellä on sanottu, että Maavoimien käskyn N:o 1200 toimintaohjeissa oli kullekin armeijakunnalle osoitettu puolustusaseman etupuolelta maastonkohtia, joiden haltuunottoa tuli tutkia. Tämä on asiakirjojen tutkimisen perusteella osoittautunut ”kuolleeksi kirjaimeksi” kevättalven 1941 saakka. Ilmeiset merkit Saksan ja Neuvostoliiton välien kiristymisestä, mistä Molotovin Berliininvierailun jälkeen saatiin joitain tietoja, antoivat aiheen ajatella tilannetta, jossa Neuvostoliiton voimat olisivat niin sidottuina muualle, että suomalaisilla olisi todella mahdollisuus parantaa rajavyöhykkeensä puolustuksen taktillisia olosuhteita. Suomenlahden rannikon läheisyydessä etulinjan työntäminen Viipurinlahden rantaan lyhentäisi puolustettavaa rintamaa täällä, Simpeleellä, missä raja oli lähinnä Laatokkaa, kiilan työntäminen Laatokan rantaan

jakaisi maarintaman kahteen osaan ja näin helpottaisi jo operatiivisestikin puolustuksen järjestelyä. Myös Sortavalan, Värttilän ja Ilomantsin suunnilla — pohjoisempanakin — oli maastollisia tavoitteita, joiden saavuttaminen olisi helpottanut puolustusta tällä muuten heikosti miehitetyllä Pohjois-Karjalan puolustuskaistalla.

Puolustuksen suunnittelussa ei ollut vaivuttu passiivisuuteen. Ja kun saksalaisten myös sotilaallisesta mielenkiinnosta Suomen aluetta kohtaan saatiin merkkejä kenraali Talvelan keskusteluista kenraali Halderin kanssa joulukuussa 1940 ja kenraali Heinrichsin vastaavista keskusteluista tammikuussa 1941 ja lopulta eversti Buschenhagenin matkan yhteydessä Pohjois-Suomessa helmikuussa 1941, sai PvPE:n operatiivisen osaston ajatus aktiivisuuden säilyttämisestä puolustuksessaakin uutta voimaa. Pv.PE:n käskystä tuli kunkin armeijakunnan tutkia mahdollisuuksia rajoitetusta toiminnasta puolustusasemansa etupuolella ja tarkistaa nämä tutkimukset sotapeleillä. Nämä sotapelit pelattiin kevättalven kuluessa ja Pv.PE:n edustajan ollessa niitä seuraamassa niin, että viimeinen rauhan ajan V AK:n sotapeli päättyi juuri Vapun päiväksi 1941.

Tässä vaiheessa oli edelleen ollut kysymys puolustuksesta, sillä mitään muutoksia ei aikaisempiin suunnitelmiin tehty. Olennaisinta "muutosta" näyttää edustavan ns. "Keskityssuunnitelma B:n" tuleminen keskusteluun. Jo edellä mainittiin, että hyökkäys III AK:n kaistalta (Saimaan kaista) Laatokan rantaan katkaisi maarintaman 2 osaksi. Tähän tuskin III AK (sodan ajan II AK) pystyisi 2 divisioonallaan, joten se tarvitsisi tehtävään kolmannen divisioonan. Vastaavaa käskyä ei kuitenkaan annettu, mutta "B-suunnitelman" tulo puhtaasti "A-suunnitelman" rinnalle osoittaa jo etsityn operatiivisesti merkittävää vaihtoehtoa jäykälle lineaariselle puolustus suunnitelmalle.

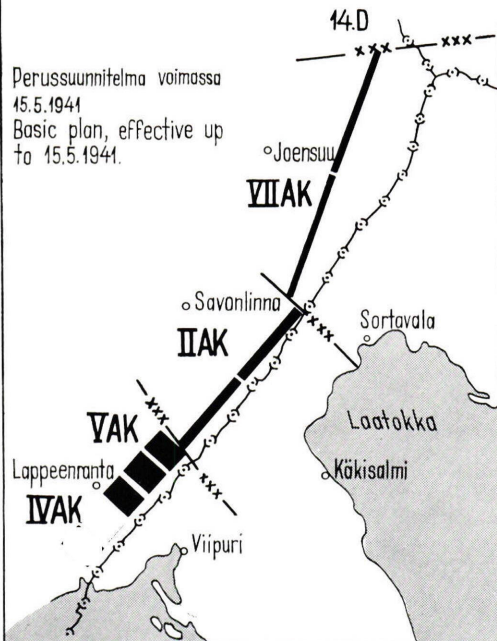
D. Keskitystä ohjailaan lkp-vaiheessa

Kesäkuun 10. päivään v. 1941 mennessä olivat Saksan toimenpiteet Neuvostoliiton suuntaan ja Itämeren piirissä nosta-

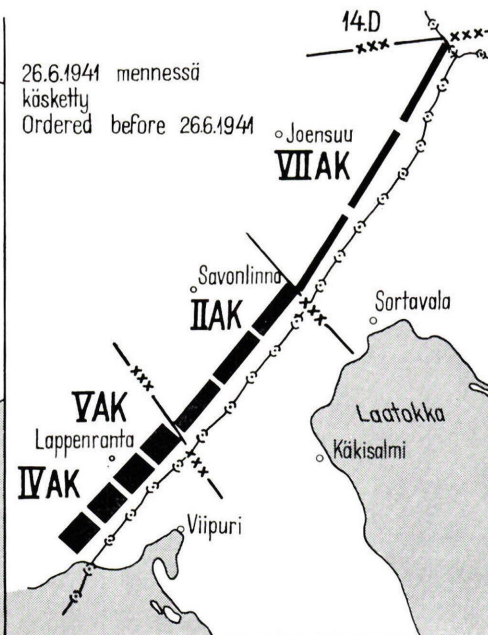
Suomalaisten joukkojen suhteellisen rintamatiheyden muuttuminen 15.6. - 10.7.1941.

Alternations in the tactical strength of Finnish troops 15.6.-10.7.1941.

Perussuunnitelma voimassa
15.5.1941
Basic plan, effective up
to 15.5.1941.

26.6.1941 mennessä
käsketty
Ordered before 26.6.1941

10.7.1941
KarA:n hyökkäyksen
alkaessa
At the beginning of the
Carelian Army's offensive
10.7.1941

neet jännitystä niin paljon, että Suomessa määrättiin vakainnen armeija sodanuhkakokoonpanoon. Tähän vaikutti olennaisesti myös Saksan taholta annetut tiedot ja saksalaisten suomalaisille Salzburgissa 25. 5., Berliinissä 26. 5. ja Helsingissä 3—6. 6. 41 käydyissä keskusteluissa tekemät ehdotukset. Näistä olennaisimpia olivat olleet saksalaisten ilmoitus, että he otavat vastuulleen Pohjois-Suomen puolustuksen, ja toivomus suomalaisten hyökkäämisestä sotatapauksessa vaihtoehtoisesti joko Karjalan kannaksella tai Laatokan koillispuolitse Aunuksen kannakselle. Molemmat aiheuttivat luonnollisestikin siihenastisen suomalaisten toimintasuunnitelmien uudelleen arviointia sekä vastaavaa keskittämisuunnitelmien tarkistamista. Joukkojen keskityksiä ohjailtiinkin tämän jälkeen osittain perussuunnitelmasta poiketen erilliskäskeyllä.

Ensimmäinen tällainen käsky annettiin 12. 6. kun Lappeenrannassa I AK:n (sodan ajan V AK) takana oleva RvPr määrättiin keskittymään Pohjois-Karjalaan (Enonsalo — Kivilahti), jossa siitä ja lkp:ssa perustettavasta 2. JPr:sta tulisi muodostettavaksi IV AK:n (sodan ajan VII AK) alainen Ryhmä Oinonen (RO), jonka komentajaksi samalla määrättiin kenraalimajuri W. Oinonen. Hänen tilalleen III AK:n (sa. II AK) komentajaksi määrättiin ylipäällikön erikoista luottamusta tärkeissä tehtävissä rintamakomentajana nauttiva kenraalimajuri P. Talvela. Molemmat toimenpiteet osoittavat joukkojen käyttöajatuksen aktivoitumista samalla kun Karjalan kannakselta uhkaavan vaaran arvioidaan vähentyneen. Pohjois-Karjalassa liikuntaoperaatioihin soveltuvalle yhtymälle on tilaa edesspäin. Kenraali Talvela taas on suullisessa haastattelussa sanonut sotamarsalkka Mannerheimin jo ennen sotaa "luvan" hänelle mahdollisessa lkp-tapauksessa painopiste-armeijakunnan komentajan tehtävän.

Karjalan kannakselta tulevan uhkan vähenemisen arviointia ja siitä johtopäätöksenä tähän suuntaan sidottavien voimien kustannuksella Ylipäällikön reservien vahventamista osoittaa edelleen 15. 6. annettu käsky, että Etelä-Hämeen sotilasläänin perustama 5.D jää perustamisen jälkeen Hietanen - Selänpää

alueelle. Vaikka tämä käsky ei vielä muuttanut sotajaotusta, merkitsi se käytännössä sitä, että Ylipäälliköllä oli nyt 4 divisioonaa reservinään.

Kesäkuun 17. p:nä julistettiin yleinen YH-Lkp, ja ensimmäisenä lkp-päivänä — 18. 6. 1941 — annettiin käskyt, joiden mukaan osalle joukoista osoitettiin puolustustehtävien ohella myös vaihtoehtoiset kohteet hyökkäyksen varalta.

— IV ja V AK:n (tästä alkaen käytetään sodan ajan armeijakuntanumeroita) puolustustehtävät pysyivät muuttumattomina. (Käskyissä ei puhuta Viipurin lahden rannasta, mutta todetaan jo että V AK:ssa on vain 1 divisioona).

— II AK:lla on joko entinen puolustustehtävä tai toissijaisena hyökkäystehtävä, jonka mukaan sen tulee valmistautua valtaamaan alue Ilmee - Hiitola - Elisenvaara. Mikäli hyökkäysvaihtoehto määrätään, annetaan armeijakunnalle yksi divisioona lisää (15.D).

— VII AK:n suhteen käsky oli tavallaan 3-osainen. Armeijakunnasta irroitetaan siihen perussuunnitelman mukaan kuulunut 14.D. Armeijakunta käskettiin — entinen puolustustehtävä voimassapysyksen — keskittymään varustetun puolustusaseman etupuolelle mahdollisimman lähelle rajaa ja valmistautumaan hyökkäykseen Sortavalan valtaamiseksi, Jänisjoen - Soanlahden alueiden haltuunottamiseksi sekä myös RO:n voimin etenemään Porajärven suuntaan.

— 14.D, josta tuli nyt suoraan Ylipäällikön alainen, säilytti entisen puolustustehtävänsä, mutta sen tuli valmistautua hyökkäykseen Lentieran ja Repolan valtaamiseksi sekä suojaamaan Uhtuan suunnassa etenevän III AK:n eteläistä sivustaa sekä RO:n sivustaa Ilomantsin suunnalla.

III AK:n (3. ja 6.D) Ylipäällikkö oli jo 15. 6. antamallaan käskyllä alistanut operatiivisesti Lapin rintaman vastuulleen ottavalle saksalaiselle 20.A:lle. Suomalais-saksalaisen yhteistoiminnan mahdollisuuksista keskusteltaessa saksalaiset olivat nimenomaisesti pyytäneet 2 suomalaista divisioonaa toimialueelleen lähinnä heidän eteläisen sivustansa ja rajalle keskittymisensä suojaamiseksi. Suomalaiset olivat aluksi ajatelleet

tähän vain yhtä divisioonaa ja suomalaisten joukkojen käyttöä vain vanhalle rajalle asti (Sallan alue), mutta Mannerheim halusi jättää suomalaisten joukkojen niin alistamisen kuin käytönkin avoimeksi, jotta hänellä itsellään olisi ollut mahdollisimman suuri vapaus näiden myöhempää käyttöä ajatellen. (Tässä esityksessä ei tämän jälkeen käsitellä saksalaisille alistettujen suomalaisten käyttösuunnitelmia.)

Seuraavat keskitystä ohjaavat käskyt annettiin 19. 6. ja ne koskivat lähinnä YP:n reservien siirtoja:

- 1.D määrättiin kuljetettavaksi Hämeenlinnan - Riihimäen - Lahden alueelle
- 15.D Punkasalmelle ja Putikkoon, missä II AK osoittaa sille paikat
- 19.D Pieksämäen - Huutokosken seuduille, missä sen tulee ottaa yhteys sekä II että VII AK:aan.

Samana päivänä käskettiin edelleen, että 5.D irrotetaan V AK:sta ja sen ja V AK:n toisen divisioonan — 10.D — kesken tehdään eräitä joukko-osastomuutoksia. (5.D sai kolmanneksi rykmentikseen 10.D:n toisen reserviläisrykmentin.) 20. 6. 2.JPr. käskettiin Uimaharjulle, missä se alistettiin RO:lle.

Tänä aikana — 18. 6. alkaen — lkp oli kriittisimmillään ja keskityskuljetusten ratkaisevin koe meneillään. Joukoilla oli koko ajan voimassa näiden aikaisemmat puolustustehtävät. Kun kuljetusten pahin kriisi näytti olevan voitettavissa (perustamisissa ja kuljetuksissa oli keskimäärin 15 tunnin myöhästyminen), annettiin 22. 6. hyökkäystehtävää ennakoivat käskyt.

- 15.D alistettiin II AK:lle ja armeijakunta sai keskittyä puolustusasemansa etupuolelle
- VII AK sai alkaa siirtymisen rajaa kohti
- 14.D siirsi painopisteen Kuhmoon
- 1.JPr. sai käskyn valmistautua siirtymään Huutokoski - Varkaus alueelle.

Kun armeijan perusyhtymien kuljetukset alkoivat olla pois tieltä, saattoi ylijohdc antaa käskyjä omien erikoisjoukkojensa jaosta rintamatehtäviin. Näistä on ylijohdon tykistöyksiköiden

jaon perusteella pääteltävissä tulevia toimintasuunnitelmia. On merkille pantavaa, että 23. 6. antamallaan käskyllä Tykistön tarkastaja alisti 4 patteristoa II AK:lle ja vain 2 patteristoa VII AK:lle.

Koko sodanuhka- ja lkp-vaiheen ajan näyttää vastuunalaisen sotilasjohdon kesken olleen pohdittavana se, että onko suomalaisten mahdollinen hyökkäys suunnattava II AK:n kaistalta Laatokalle ja — yhteistoimin IV AK:n kanssa — Kannakselle vai VII AK:n kaistalta Laatokan koillispuolelle. Saksan armeijan edustajaksi Suomeen määrätyn kenraali W. Erfurthin muistiinpanojen mukaan myös presidentti Ryti oli ottanut tämän puheeksi Erfurthin esittelykäynnillä hänen luonaan. Saksalaiset esittivät suosituksenaan Laatokan koillispuolitse suunnattavaa hyökkäystä. Edellä mainitut suomalaisten joukkojen ohjausta ja ylijohdon tykistön jakoa koskevat käskyt osoittavat puolestaan, että suomalaiset valmistautuivat hyökkäämään II AK:n kaistalla Laatokan rantaan ja Vuoksen yli Kannakselle Viipurin suunnassa olevien venäläisten selkään ja oikeaan sivustaan. Kenraali Talvela suositteli voimakkaasti tätä operaatiota Ylipäällikölle tämän matkustaessa Helsingistä rintaman kautta Mikkeliin. Kenraali Erfurth on sotamarsalkka Mannerheimin ajatuksena merkinnyt saman muistiin, kun hän päiväkirjassaan kertoo ensimmäisestä keskustelustaan Mannerheimin kanssa tämän saavuttua Mikkeliin. Erfurth oli tuolloin siinä uskossa, että suomalaiset aloittavat Laatokan luoteispuoleleta, mutta hämmästyti suuresti, kun totesi Mannerheimin ajattelevan lähinnä hyökkäystä Kannakselle ja perustelevan tätä sekä taloudellisilla että psykologisilla tekijöillä. Erfurth kirjoittaa perustelleensa kantaansa pitkään ja perusteellisesti, mutta ilmeisestikään ei onnistunut ainakaan siinä vaiheessa marsalkan ajatuksien muuttamisessa.

Arvailtavaksi jää onko sotamarsalkka Mannerheim halunnut näin osoittaa nimenomaisesti, että hän tekee päätöksensä itsenäisesti, vaikka olisikin jo ollut mukana Laatokan koillispuolisen hyökkäyksen ajatuksessa, vai onko hänellä tuolloin ollut vakaa ajatus aloittaa sotatoimella Kannaksen valtaami-

seksi. Käsketyt toimenpiteet viittaavat viimeainittuun suunnitelmaan.

Myös VII AK:n alueella oli tehty muutoksia ja tuotu sinne vahvennuksia (19.D Huutokoskella oli tosin saanut ensisijaiseksi valmistautumissuunnakseen II AK:n ja vasta toissijaiseksi VII AK:n suunnan), mutta nämä on nähtävä tehtävän ja maaston keskinäisestä riippuvuudesta johtuvina. Jos VII AK:lla olisi ollut vain puolustustehtävä, olisi sen alkuperäinen 3 divisioonan kaista puolustusasemana ja sen takamaastona ollut yksi taktillinen kokonaisuus. Mutta kun sille ajateltiin hyökkäyksellistä käyttöä, hajaantuivat kaistan etupuolella olevat kohteet niin, että 14.D:n suunnalta toiminta veti itään ja koilliseen, kun taas armeijakunnan pääsuunta osoitti kiistatta kaakkoon. 14.D:n erottaminen itsenäiseksi on tässä mielessä vahvasti perusteltua. Samoin on keveiden joukkojen siirto Enon - Ilomantsin alueelle perusteltua koska siellä oli tämän laatusille joukoille luonnollisempaa toimialuetta kuin hyökkäystapauksessa Kannaksella, missä tulivoima oli painavin tekijä.

Kokonaisuutta ajatellen voidaan sanoa, että lkp- ja keskistyskuljetusten päätyttyä noin 25. 6., jolloin Suomi virallisesti katsoi olevansa sodassa, joukoilla oli tehtävänä Suomenlahden ja Saimaan välillä melko yksiselitteisesti puolustaa ja siitä pohjoiseen puolustusasemissaan valmistautuminen hyökkäykseen, mutta muodollisesti nämäkin olivat vielä täysin puolustusryhmyksessä.

E. Hyökkäyssuunnitelmat

Ensimmäinen selvä operatiiviset mitat omaava hyökkäyssuunnitelma on kirjallisena PM:n operatiivisen osaston päällikön, eversti K. A. Tapolan 26. 6. 41 päiväämässä muistiossa (PM N:o 1379/Op.1/5b/sal), jossa hän päätty Laatokan luoteispuolelta aloitettavaan hyökkäykseen niin, että II AK valtaa Sortavalan ja Läskelän (sen kaistaa siis levitetään vasem-

malle) ja VII AK hyökkää päävoimin ensi tavoitteena rautatie Suistamon ja Loimolan välillä sekä että RO:a vahvennetaan divisioonalla ja 1.D siirretään VII AK:n taakse reserviksi. Näin tulisi Sortavalan ja Porajärven välistä aluetta vastaan 5 divisioonaa ja 2 prikaatia.

Ilmeisesti tämä muistio oli yhtenä käsittelyn alaisena asiana, kun Ylipäällikkö neuvotteli armeijakuntien komentajien kanssa junassaan Huutokosken asemalla 27. 6. Neuvottelun tuloksena oli päätös Suomen armeijan painopisteen muodostamisesta VII AK:n kaistalle ja hyökkäyksestä Laatokan koillispuolitse. Todisteina tästä on samana ja seuraavana päivänä annetut seuraavat käskyt joukkojen siirroista:

- 1.JPr. alueelle Joensuu — Hammaslahti — Tuupovaara
- 5.D alueelle Onkamo — Tohmajärvi (alist. VII AK:lle)
- 19.D Putikkoon
- 1.D Enoon
- I AKE Höytiäisiin missä se saa uuden tehtävän (Tämä rauhan ajan Rajav.E:stä koottu AKE oli ollut YP:n reservinä. Siitä tuli nyt KarAE:n runko.) sekä

VII AK:n siihenastisen ryhmityksen sisäisiä muutuskäskyjä.

Myös saksalainen 163.D, jonka käyttöä Hangon rintamalla oli alustavasti valmisteltu, päätettiin ohjata Enoon, minne oli näin muodostumassa Ylipäällikön reservien keskitys (1.D, 163.D, 1.JPr.).

Edellä mainitusta neuvottelusta ei ole kirjallisia tietoja. Värittömästi käsketyt toimenpiteet ja VII AK:n komentajan (kenr. W. Hägglund), joka oli esikunnassaan puhunut tämänkaltaisesta päähyökkäyksestä, maininta "minun kantani voitti" neuvottelun jälkeen esikuntapäällikölleen (evl. S. Simelius — haastattelu) osoittavat päätöksen tehdyn tuolloin. Se ei ollut kuitenkaan ev. Tapolan muistion mukainen, sillä II AK:n kaistaa ei levitetty vaan sen huomio tuli edelleen olemaan Käki-salmen ja Vuoksen suuntaan, minne tehtävään hyökkäykseen Mannerheim näyttää varautuneen heti tilaisuuden tullen. Tähän valmistautumista osoittaa 10.D:n irrottaminen rintamasta ja siirtäminen YP:n reserviksi II AK:n taakse.

Myös sikäli poikettiin edellä mainitusta muistiosta, että hyökkäysjoukot koottiin 29. 6. käskyllä perustetuksi Karjalan Armeijaksi (Kar.A), jonka komentajaksi tuli kenraali Heinrichs. Kenraali Talvela määrättiin nyt Kar.A:n toisen armeijakunnan (VI AK:n) komentajaksi. Henkilövalinta enteili näin painopistettä. Hänen tilalleen II AK:n komentajaksi tuli lakkautetun V AK:n komentaja kenraali T. Laatikainen.

Kar.A:n perustamiskäskyssä (PM:n Op.os. N:o 1445/Op.1/5d/sal./29. 6. 1941) määrätään armeijan tehtäväksi ”lyödä vastassa olevat vihollisvoimat sekä saavuttaa Syvärintjoki ja Äänisjärvi”. Periaatteessa armeijalle oli annettu heti aluksi laaja tehtävä ja etäinen tavoite, mutta jo seuraavana päivänä armeijalle annettu ensimmäinen varsinainen sotatoimikäsky (Op.os:n N:o 1470/Op.1/5d/sal./30. 5. 41) rajaa tätä tehtävää, so. osoittaa lähemmin Ylipäällikön ajatuksen tehtävän ensimmäisen suoritusvaiheen toteuttamiseksi. Tässä Ylipäällikkö sanoo mm: ”Aikomukseni on lyödä ja eroittaa toisistaan Laatokan luoteis- ja koillisrannoilla sekä Jänisjärven ympärillä oleva vihollinen sekä kehittää hyökkäysoperaatioita Kar.A:n osalta Laatokan koillispuolitse Aunus — Lotinapelto suuntaan”. Armeijalle osoitetaan ensimmäiseksi tavoitteeksi yleinen linja Ännikänniemi — Hämekoski sekä rautatie Suistamo — Loimola — Suvilahti ja Liusvaaran kylä, miltä on oltava valmiina hyökkäämään päävoimin Tulemajärven ja Salmin sekä pienemmin voimin Porajärven ja Säämäjärven suuntiin.

Tässä samassa käskyssä Ylipäällikkö ilmoitti Kar.A:lle myös ajatuksensa armeijan naapurien tehtävistä seuraavasti:

”4. *Oikealle II AK* aluksi puolustustehtävällä, mutta on valmiina erikseen annettavalla käskyllä siirtymään hyökkäykseen ja ottamaan haltuunsa maastokolmion Ilmee — Hiitola — Elisenvaara, josta valmiina

- a) asettumaan tilapäiseen puolustukseen linjalle Ilmee — Hiitola ja toimimaan osillaan Lahdenpohjan suuntaan tai
- b) eri käskyllä jatkamaan hyökkäystä pääsuuntana Räisälä. 5. *Vasemmalle 14.D* hyökkää suunnissa Lentiera ja Repola.”

Periaatteessa ei tämän jälkeen joukkojen tehtäviin muutoksia tule kuin vasta syksyllä, jolloin tavoitteet on saavutettu ja annetaan käskyt puolustukseen asettumisesta ja asemien suunnittelusta. Ylipäällikkö ohjasi Kar.A:n hyökkäystä käskyillä tavoitteesta toiseen ja samoissa yhteyksissä annettiin käskyt joukkojen uudelleenryhmittämisistä — mm. 17.D siirrettiin Hangon rintamalta sekä 4. ja 8.D Kannakselta Kar.A:lle. Oma mielenkiintonsa on sillä, miten Ylipäällikkö keskeytti Kar.A:n hyökkäyksen sen pääsuunnassa (Op.os. N:o 1806/Op.1/5d/sal./19. 7. 41) sivustojen ja huoltojärjestelyjen selvittämisen ajaksi ja sinä aikana käski II AK:n hyökkäyksen, mihin IV AK käskettiin mukaan vihollisen alkaessa irtautua Viipurin suunnalla. Nämä ovat kuitenkin operatiivisen suorittamisen ohjaamista, jolla sinänsä on oma mielenkiintonsa, mutta mikä ei muuta joukkojen strategisia käyttösuunnitelmia siitä, mihin sotatoimien näin liikkeelle lähdettyä oli päädytty.

F. **Yhdistelmä**

Olen edellä osoittanut, miten lähes passiivisesta, linnoitettavaan asemaan tukeutuvasta puolustussuunnitelmasta oli linnoittamisen asteen edistyessä muovautunut suunnitelma, jossa varauduttiin myös paikallisin aloittein parantamaan puolustautumisen edellytyksiä. Ja kun ulkopuoliset poliittiset edellytykset viittasivat oman geostrategisen aseman helpottumiseen, suunnitelmaan tuli lisää aktiivisuutta joukoille käskettyjen tehtävien silti muuttumatta.

Muutokset tehtäviin annettiin vasta vähitellen, kun ulkopuolinen voima oli keventämässä maan silloista sotilaallista asemaa Neuvostoliiton taholta tulevaa painetta ajatellen. Ja kun lopulta jouduttiin sotatilanteeseen, muutettiin joukkojen tehtävää ratkaisevasti ja uusien tehtävien mukaiset ryhmityksen muutokset toteutettiin Ylipäällikön reservien uudelleen ryhmittelemisellä. Vain lkp-vaiheessa yksi (5.D) ja suoritusvaiheessa toinen (10.D) 13:sta perussuunnitelmassa rintamaan si-

dotusta divisioonasta irroitettiin rintamasta ja suunnattiin alkuperäisesti suunnitellusta uuteen suuntaan ennen varsinaisten sotateimien alkamista.

Olosuhteista johtuen mainitut ryhmitysmuutokset eivät silmiinpistävästi muuttaneet divisioonankaistoja ajatellen verrattain tasapaksua ryhmitystä kaakkoisrajalla, kuten seuraava taulukko osoittaa.

Suomen maavoimien jakautuminen eri suuntien kesken:

Suunta ja yhtymä	Suunnit 10. 6. 41		Käsketty 12-19. 6.		Käsketty 20-27. 6.		Ryhmitys 10. 7.	
	div	prik	div	prik	div	prik	div	prik
Karj.Kannas, IV (ja V) AK — YP:n res.	5	1 ¹⁾	4		4		3	
Laatokkaa vast., II AK — YP:n res.	2		2	1 ⁵⁾	3		3	1 ⁹⁾
Laat.Karj., VII AK (Kar.A) (Pohj.Karj.), 14.D — YP:n res.	3	1 ²⁾	2	2	2	2	4	3
Pohj.Suomi, III AK	2		2		1	1 ⁷⁾	1	1+1 ¹⁰⁾
Hangan rint. Meriv.	1		2		2		2	
Perustamisal. + taempana — YP:n res.	3 ³⁾	1 ⁴⁾	1	1	1		1	
			3 ⁶⁾	1 ⁴⁾	2 ⁸⁾	1 ⁴⁾	—	

- 1) Rv.Pr., 2) 2.JPr., 3) 1., 15. ja 19.D, 4) 1.JPr.
5) 15.D, 6) 1., 5. ja 19.D
7) 19.D, 8) 1. ja 5.D
9) 10.D, 10) 1.D ja Saks. 163.D

The Operational Plans of the Finnish Forces in 1941

When the Finnish forces in accordance with the peace treaty of Moscow of 12th March 1940 had been withdrawn behind the new border, they were deployed defensively along it. The deployment was sanctioned and the tasks of the units were ordered in Army Order Nr 1200 dated 18th May 1940. The Winter War Army establishment — based on the 1934 mobilization plan — was still in force but the main part of the

troops were sent on leave for the time being. The Class II draftees, which had been called up towards the end of the war, and part of the youngest age-contingents were remanded in service, leaving the Finnish Defence Forces with a strength well above one hundred thousand men, approximately 2 1/2 times the strength of the 1939 peace time establishment.

In theory, the old mobilization and concentration plan, which was based on 9 military areas raising one division and some other units each, was still in force until 24 th Jan 1941, when a new territorial organisation was adopted. In it, the country was divided into 16 military areas, of which 13 had to raise a division incorporating the correspondingly numbered screening force brigade on the border and three — the westernmost ones — one division each made up entirely of reserve personnel. Twelve of these divisions were earmarked for service in the defence line under construction along the eastern and south-eastern border and one for the border to the Hanko Base. As reserves of the C-in-C were the three divisions, whose three regiments were made up entirely of reserve personnel, i. e. the three weakest ones, and the conscript light brigade as first reserve behind the front. According to the plan all units had only defensive tasks. The deployment was relatively even except in the south where there were five divisions between the Gulf of Finland and Lake Saimaa.

In the early spring of 1941 the Finns got indications of the German strategic interest in Northern Europe. The headquarters of the division earmarked for the border were then ordered to examine in the form of war games, limited offensive alternatives for operations. The aim for these would be, still in connection with the main defensive task, to acquire tactically favourable defensive positions in front of the line. The only alternative of any operational importance off these changes in the plans was the one in which the Corps facing Lake Ladoga was given an additional division and ordered to advance to the shore of the Ladoga, thus dividing the southeastern front in two parts.

When the Finnish Army was mobilized on 17th Jun 1941, one division earmarked for the defence line in the direction of the Carelian Isthmus was on 18th Jun ordered to remain in its raising area in the southern parts of the Häme region, the Corps facing the Ladoga to investigate as a secondary task possibilities for an offensive to reach the shore of the Ladoga, and the Corps being concentrated in Carelia north of Lake Ladoga to deploy in front of the prepared defence positions. The two divisions in northern Finland had already on 15th Jun been operationally attached to the German 20th Army, which had taken over the responsibilities for the defence of Lapland.

In an order issued the following day the C-in-C's reserve divisions, which had been raised in western Finland, were directed as follows: one division to southern Finland, one division to the Ladoga Sector, and one division to the northern Savo region to be used either in the Ladoga Sector or in Carelia north of Lake Ladoga. The light units at the disposal of the GHQ were ordered to Carelia.

The general deployment of the forces, which had until then been defensive, was changed in the C-in-C's orders issued on 29th and 30th Jun into an offensive one. The main effort was to be in the Carelian Sector where a new formation was created, the Carelian Army. The Corps facing the Ladoga was reinforced by adding an extra division, and the Corps was ordered to, whilst still performing its defensive task, prepare for an offensive to reach the shores of the Ladoga.

When the redeployment had been effected and the Carelian Army's offensive launched on 10th Jul 1941, the deployment of the Finnish Army had been changed as follows (in brackets the number of divisions in the original concentration plan): Between the Gulf of Finland and Lake Saimaa, three divisions (5); facing the Ladoga, four (2); in Carelia north of the Ladoga, six divisions and three brigades (3 divs.); in the North of Finland, two (2); on the Hanko front, one (1); and as rear reserves of the C-in-C, nil (3 divs. and 3 bdes).